

УДК: 330.34:332.142

JEL classification: F01; O40; R58

А. В. Гречко, к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки і підприємництва
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

ФІСКАЛЬНА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У статті досліджується фіскальна децентралізація як детермінанта регіонального розвитку. Встановлено, що еволюційна необхідність застосування децентралізації виявляється у можливості вирішення двох ключових напрямків, які є визначальними для подальшого розвитку держави: економічний – організація ефективного перерозподілу владних повноважень між органами центрального, місцевого та регіонального рівня, забезпечення достатнього матеріального забезпечення реалізації даних повноважень; політичний – надання певного рівня автономності регіональним структурам, достатнього для вирішення проблем місцевого значення у рамках єдиної унітарної держави. З'ясовано, що фіскальна децентралізація передбачає організацію процесу делегування певних бюджетних та податкових функцій держави, втілених у джерелах формування фінансових ресурсів держави та цільових напрямках їх витрачання на нижчі адміністративні рівні управління. Доведено, що основним напрямом, у якому реалізується децентралізація, є бюджетна політика держави, що передбачає докорінну зміну принципів організації бюджетного процесу та ключових підходів до його організації. Виокремлено, що фіскальний федералізм, покликаний забезпечити нарощення ефективності роботи об'єктів державного управління за рахунок просторових переваг. В результаті проведеного дослідження було оцінено основні впливи процесів бюджетно-податкової децентралізації на рівень фіскальної спроможності регіонів. Обґрунтовано, що процеси децентралізації є невід'ємною складовою економічного розвитку прогресивних держав із ринковою економікою, адже забезпечують оптимізацію розподілу бюджетних ресурсів та політичної відповідальності між загальнодержавними та локальними органами управління, відповідно до специфіки суспільних потреб того чи іншого адміністративного рівня управління. Доведено, що процеси децентралізації справляють позитивний вплив на стан фіскальної спроможності регіону за умови комплексного підходу до їх реалізації.

Ключові слова: децентралізація, фіскальна децентралізація, фіскальний федералізм, делегування повноважень, фінансовий потенціал регіонів.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Орієнтири сталого розвитку сучасних прогресивних економік світу обумовлюють широке розповсюдження практики застосування децентралізації владних повноважень у зарубіжному досвіді державного управління. При цьому, ключовим елементом даного процесу є питання ефективного делегування повноважень у сфері бюджетно-податкових відносин.

Саме тому, в таких умовах особливої актуальності набуває аналіз впливу процесів децентралізації на фіскальний потенціал регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення

не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Події останніх років, пов'язані з визначенням стратегічного вектору розвитку України, юридичного закріплення євроінтеграційних процесів та декларування орієнтації на європейські принципи побудови системи державного управління, поживали активність наукового середовища в контексті досліджень у напрямку реформування вітчизняної економіки у напрямі децентралізації владних повноважень та активізації приділення уваги щодо сталого розвитку регіонів.

Особливої уваги, потребують ряд наукових досліджень у галузі децентралізації владних повноважень, у яких здійснено докладний аналіз категоріального апарату, ґрунтовно досліджені

питання зарубіжного досвіду у даному напрямку. Велику теоретичну цінність представляють собою роботи наступних авторів: В. Авер'янов, В. Бакуменко, О. Бориславська, М. Братковський, Г. Возняк, С. Герчаківський, І. Грицяк, Б. Данилишин, О. Дроздовська, О. Десятнюк, Я. Жаліло Е. Захарченко, Є. Кузькіна, Н. Корень, А. Лелеченко, В. Мамонова, В. Мельник, О. Скрипнюк, В. Тропіна, І. Цурканова та інших науковців.

Однак, незважаючи на наявність змістовної теоретичної основи, все ще потребують більш детального висвітлення питання аналізу фіскальної спроможності регіонів в контексті активних процесів децентралізації разом із визначенням головних переваг та ризиків на шляху до побудови ефективної фіскальної політики заснованої на раціональному розподілу повноважень між державою та регіонами.

Постановка завдання. Метою статті є встановлення передумов процесу фіскальної децентралізації в Україні. Для досягнення поставленої мети було вирішено наступні завдання:

- визначено економічні та політичні напрями децентралізації;
- з'ясовано сутнісні ознаки фіскальної децентралізації та фіскального федералізму.

Виклад основного матеріалу дослідження із обґрунтуванням одержаних наукових результатів. Динамічний темп розвитку суспільних відносин, всеосяжна інформатизація та фактичне становлення фактору інноваційності у якості ключової складової успіху будь-якого суб'єкта ринкових відносин, змушує державу формувати нові підходи та принципи функціонування інституційного середовища, створюючи основу для побудови збалансованої системи на засадах демократизму та ринковості. Питання ефективного існування держави в сучасних умовах, зводиться до створення сприятливих умов розвитку кожного суб'єкта суспільних відносин, справедливому розподілі благ та пошуку адекватних рішень проблемних ситуацій політичного та соціального характеру всередині держави.

Поява та актуалізація питання децентралізації є логічним наслідком внутрішньодержавних процесів та історичних передумов, які склалися протягом кінця ХХ –

початку ХХІ століття. Тривалий час функціонування командно-адміністративної системи, спричинив появу ряду економічних, політичних та соціо-культурних проблем разом із здобуттям Україною незалежності. Еволюційна необхідність застосування децентралізації виявляється у можливості вирішенні двох ключових напрямках, які є визначальними для подальшого розвитку держави:

– економічний – організація ефективного перерозподілу владних повноважень між органами центрального місцевого та регіонального рівня, забезпечення достатнього матеріального забезпечення реалізації даних повноважень;

– політичний – надання певного рівня автономності регіональним структурам, достатнього для вирішення проблем місцевого значення у рамках єдиної унітарної держави.

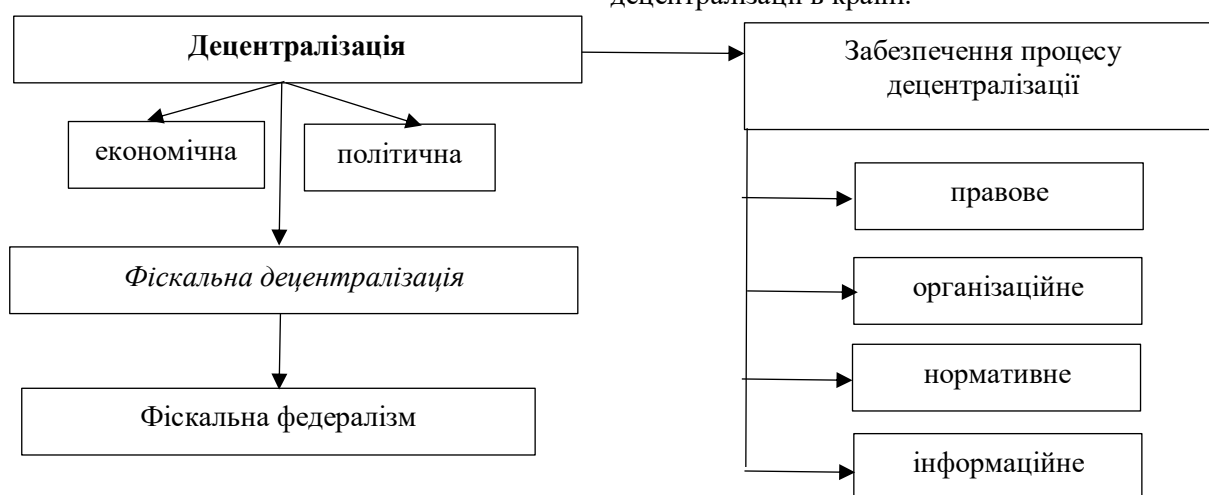
На сьогодні, принцип децентралізації є основоположним в процесах організації державного управління розвинутих економік, адже даною системою досягається баланс інтересів загальнодержавних та місцевих владних структур, чия кінцева мета кристалізується у ефективному забезпеченню виконання державних функцій.

Таким чином, це дозволяє центральним органам делегувати локальні функції, які мають потенціал до більш ефективної реалізації, на місцевий рівень та регіональний рівень, у той же час, сфери управління пов'язані з кредитно-грошовою політикою, національною обороною, соціальним страхуванням та забезпеченням макроекономічної стабільності та національної безпеки в цілому, залишаються у компетенції загальнодержавного управління. При цьому, обсяг делегованих владних повноважень має позитивно корелювати з величиною переданих «на місця» фінансових ресурсів, адже відсутність підкріплення видаткових зобов'язань матеріальною складовою нівелює економічний та політичний зміст даних процесів, формалізуючи їх. Саме тому, виокремлюється поняття фіскальної децентралізації, що передбачає організацію процесу делегування певних бюджетних та податкових функцій держави, втілених у джерелах формування фінансових ресурсів держави та цільових напрямках їх

витрачання, на нижчі адміністративні рівні управління.

Для проведення децентралізації, у тому числі фінансової децентралізації, важливим є процес її забезпечення, що полягає у:

- правовому забезпеченні (Конституція, бюджетний та податковий Кодекси Закони);
- організаційному забезпеченні (стратегічне планування процесу децентралізації та його оперативне управління);

Рисунок 1 – Децентралізація та її забезпечення

Побудовано автором

Фінансова децентралізація є наслідком розвитку країни на демократичних засадах та постійної розбудови інституту місцевого самоврядування. В Україні все ще тривають процеси демократичних перетворень, які відповідним чином позначаються і на взаємовідносинах між бюджетами різних рівнів та розподілі обов'язків між центральними та місцевими органами влади [1, с. 79].

Основним напрямом у якому реалізується децентралізація є бюджетна політика держави, що передбачає докорінну зміну принципів організації бюджетного процесу та ключових підходів до його організації. На відміну від існуючої системи формування бюджету та розподілу грошових ресурсів, децентралізований підхід покликаний забезпечити регіональні та місцеві структури необхідними повноваженнями та ресурсами до реалізації соціальної функції на локальному рівні.

В свою чергу, в основу процесу фінансової децентралізації покладене поняття фінансового федералізму, яке характеризує систему розподілу

– нормативне забезпечення (кошториси, розписи, обов'язкові норми видатків тощо);

– інформаційне забезпечення (інформування населення про процеси децентралізації та її результати, проінформованість населення про бюджетну та податкову звітність держави, регіонів, громад тощо).

На рис. 1 представлено взаємозв'язок децентралізації та фінансової децентралізації, а також основні елементи системи забезпечення децентралізації в країні.

фінансових компетенцій між різними адміністративними рівнями влади, при цьому кожен з суб'єктів даної системи забезпечений необхідною кількістю ресурсів для реалізації покладених на нього зобов'язань.

Фінансовий федералізм, покликаний забезпечити нарощення ефективності роботи об'єктів державного управління, за рахунок просторових переваг. Тобто наближеність розпорядника бюджетних коштів до безпосереднього споживача бюджетних ресурсів визначає ступінь ефективності використання видаткових коштів. Дане твердження обґрунтовується більшою поінформованістю регіональних органів влади та географічною локалізацією як специфічною характеристикою деяких соціальних потреб населення.

Якщо бюджетна система побудована за принципом «федералізму, що зберігає ринки», регіони однієї країни починають конкурувати один з одним, і муніципалітети в межах регіону конкурують між собою, а конкуренція, як відомо, є

двигуном економічного прогресу, в даному випадку двигуном зростання ефективності державного і муніципального управління [2, с. 46].

Саме тому, багатокомпонентна структура споживчих потреб населення, зокрема у соціальному аспекті, формує об'єктивну необхідність у децентралізації відповідних владних функцій, для більш ефективного задоволення згаданих потреб.

Однак при цьому треба відзначити, що основи фінансової самостійності полягають в оптимальному обліку та поєднанні інтересів держави, органів місцевого самоврядування, суб'єктів підприємницької діяльності та населення. Нічим не обмежена фінансова незалежність має таку ж негативну суть, як і надмірна централізація у використанні фінансових ресурсів [3, с. 24].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. В результаті проведеного дослідження було оцінено основні впливи процесів бюджетно-податкової децентралізації на рівень фінансової

спроможності регіонів. Процеси децентралізації є невід'ємною складовою економічного розвитку прогресивних держав з ринковою економікою, адже забезпечують оптимізацію розподілу бюджетних ресурсів та політичної відповідальності між загальнодержавними та локальними органами управління відповідно до специфіки суспільних потреб того чи іншого адміністративного рівня управління. Реалізація даної концепції потребує врахування ряду факторів, що можуть негативним чином вплинути на кінцевий результат. Отже, процеси децентралізації справляють позитивний вплив на стан фінансової спроможності регіону за умови комплексного підходу до їх реалізації.

Подальших наукових розвідок вимагають питання фінансової спроможності регіонів в контексті активних процесів децентралізації разом, визначенням головних переваг та ризиків на шляху до побудови ефективної фінансової політики заснованої на раціональному розподілу повноважень між державою та регіонами.

Список літератури

1. Асадуллина А. В., Асылгузин И. М., Трухов А. И. Конкурентный бюджетный федерализм и его роль в экономическом развитии страны. *Финансы и кредит*. 2015. №13. С. 44-53.
2. Гудзинська Л. Пріоритети фінансальних преференцій: оцінка стратегії вибору. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка*. Серія: Економіка. 2013. №149. С. 30-32.
3. Демиденко Л. Фінансальні стимули сприяння інноваціям в умовах європейської інтеграції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія: Економіка. 2012. № 132. С. 36-38.
4. Нехайчук Ю. С., Нехайчук Д. В. О проблемах бюджетного регулирования социально экономического развития. *РИО МЦИИ «Омега сайнс»*. 2015. С. 21-24.
5. Підприємництво та проблеми сталого розвитку економіки України: монографія / за заг. ред. П.В. Круша. К.: НТУУ «КПІ», 2008. 397 с.
6. Роман В. Ф. Особливості ідецентралізації та деконцентрації влади: теоретичний аспект. *Ефективність державного управління*. 2014. Вип. 38. С. 92-98.
7. Савчук Н. Фінансальний федералізм та перспективи його адаптації до українських реалій. *Світ фінансів*. 2014. №1– С. 78-88.
8. Тульчинська С. О. Перспективи та домінанти розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів України : монографія. Херсон : Ви-во «ПП Вишемирський В.С.», 2014. 210 с.

References

1. Asadullina, A.V., Asylguzhin, I.M. and Truhov, A.I. (2015), "Competitive fiscal federalism and its role in the economic development of the country", *Finansy i kredit*, vol. 13, pp. 44-53.
2. Hudzyn'ska, L. (2013), "Priorities of Fiscal Preferences: Assessment of the Choice Strategy", *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu im. Tarasa Shevchenka*, vol. 149, pp. 30-32.
3. Demydenko, L. (2012), "Fiscal incentives to promote innovation in the context of European integration", *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, vol. 132, pp. 36-38.

4. Nehajchuk, Ju.S. and Nehajchuk, D.V. (2015), "On the problems of budgetary regulation of social and economic development", RIO MCII "Omega sajsn", pp. 21-24.
5. Krush, P.V. ta in. (2008), *Pidpriemnytstvo ta problemy staloho rozvytku ekonomiky Ukrainy* [Entrepreneurship and problems of sustainable development of the economy of Ukraine], NTUU "KPI", Kyiv, Ukraine.
6. Roman, V.F. (2014), "Peculiarities of decentralization and deconcentration of power: theoretical aspect", *Efektivnist' derzhavnogo upravlinnia*, vol. 38, pp. 92-98.
7. Savchuk, N. (2014), "Federal federalism and perspective adaptaci to Ukrainian realities", *Svit finansiv*, vol. 1, pp. 78-88.
8. Tul'chyns'ka, S.O. (2014), *Perspektyvy ta dominanty rozvytku intelektual'no-innovatsijnoi systemy rehioniv Ukrainy* [Prospects and domains of the development of the intellectual-innovative system of the regions of Ukraine], PP "Vishemirsky", Kherson, Ukraine [in Ukrainian].

A.V. Hrechko, *Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship, National Technical University of Ukraine "Kiev Polytechnic Institute the name of Igor Sikorsky "*

Physical decentralization as determinants of regional development

The purpose of the article is establishing the preconditions for the process of fiscal decentralization in Ukraine. To achieve this goal, the following tasks were solved: defined economic and political directions of decentralization; essential signs of fiscal decentralization and fiscal federalism are found.

In the course of the research, general economic methods of scientific knowledge were used, namely: analysis, induction, deduction, synthesis, etc., and also the system approach was used.

The evolutionary need for decentralization is manifested in the possibility of solving two key areas that are crucial for the further development of the state: economic – the organization of an effective redistribution of powers between the central, local and regional authorities, ensuring adequate financial support for the implementation of these authorities; the political – providing a certain level of autonomy to regional structures, sufficient for solving local problems within a single unitary state. Fiscal decentralization involves the delegation process organization of certain budget and tax functions in the state, embodied in the sources of the state financial resources formation and the target directions of their spending at lower administrative levels of government. The central direction in which decentralization is being implemented is the fiscal policy in the state, which involves a radical change in the principles of organization of the budget process and key approaches to its organization. Fiscal federalism designed to ensure the increase in the efficiency of public administration facilities at the expense of spatial preferences.

As a result of this study, the main impacts of fiscal decentralization processes on the level of regions fiscal capacity were assessed. The processes of decentralization are an integral part of the progressive states economic development with a market economy, since they ensure the optimization of the budgetary resources distribution and political responsibility between the national and local governments, in accordance with the specifics of the public needs at the administrative level of government. Consequently, decentralization processes have a positive effect of the region fiscal capacity state, provided that they are integrated into their implementation.

Keywords: decentralization, fiscal decentralization, fiscal federalism, delegation of powers, financial potential of regions.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2018 р.